

Prikaz knjige

Davor Vukelić, doktorand
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
davorvukeli@gmail.com

**PRIKAZ KNJIGE „INKLUZIVNO
OBRAZOVANJE: ODABRANE TEME” AUTORICE
DEJANE BOUILLET**

Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2019, 250 str.

Autorica udžbenika „Inkluzivno obrazovanje: odabrane teme”, Dejana Bouillet, jedna je od vodećih stručnjakinja i znanstvenica na području inkluzivne i socijalne pedagogije te je profesorica u trajnom zvanju na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Udžbenik u izdanju Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu objavljen 2019. godine namijenjen je razvijanju odgojno-obrazovnih kompetencija odgojitelja, učitelja i nastavnika.

Udžbenik je napisan na 250 stranica od čega je na 18 stranica ispisano 278 znanstvenih i stručnih izvora na koje se autorica referirala pri pisanju udžbenika što nam nudi mogućnost dodatnog izučavanja područja inkluzivnog obrazovanja prema najreferentnijoj i najrecentnijoj literaturi. Na 219 stranica kroz pet poglavlja autorica elaborira o aspektima inkluzivnog obrazovanja. Ne treba zanemariti komponentu koju ovaj udžbenik čini udžbenikom. Naime, na kraju svakog odjeljka ovog udžbenika postavljeno je nekoliko pitanja i zadataka za raspravu te vježbanje i ponavljanje pročitano.

Prvo poglavlje udžbenika naslovljeno je „Konceptualni okvir inkluzivnog obrazovanja” u okviru kojeg autorica određuje koncept inkluzivnog obrazovanja te ističe da ideja inkluzivnog obrazovanje mora biti polazišna točka obrazovanja svih učenika, ne samo učenika s posebnim potrebama. Tako, autorica ističe neraskidivu vezu između inkluzije i kvalitetnog obrazovanja pri čemu ta dva koncepta u potpunosti ovise jedan o drugome. Nadalje, prikazane su međunarodne i nacionalne zakonske regulative kojima se inkluzivno obrazovanje stavlja u poziciju jednog od osnovnih

ljudskih prava svakog pojedinca. U istom poglavlju autorica prikazuje razvoj pojmova „isključivanje” i „inkluzija” kroz povijest, od razdoblja prvobitne zajednice u kojoj su „drugačiji” gotovo osuđivani na smrt do današnjeg, suvremenog društva kada se razvila ideja inkluzije. U posljednjem dijelu ovog poglavlja autorica iznosi komunikacijske obrasce (slijepilo na boje, tokenizam, master-status, stereotipi i predrasude, niska očekivanja, pristranost, diskriminacija) u društvu koji narušavaju ideju inkluzije. Kroz ovo poglavlje razložena je ideja inkluzije koja podrazumijeva značajne pomake u perspektivi „posebnih potreba” kako bi stručne i nestručne osobe koje koriste ovaj udžbenik shvatili značajne prednosti inkluzije u odnosu na prethodne modele (medicinski model, model deficita) uključivanja osoba s posebnim potrebama u društvo. Inkluzijom se nastoji staviti naglasak na djetetove sposobnosti, interese i prava što je jedini preduvjet za adekvatno uključivanje takve djece u zajednicu. Ovim udžbenikom nastoje se preusmjeriti perspektiva i teorijska polazišta na području posebnih potreba svakog čitatelja ovog udžbenika te anulirati, još uvijek nerijetko korištenu, neprimjerenu praksu.

U drugom poglavlju koje je naslovljeno „Inkluzivna kultura odgojno-obrazovnih ustanova: činitelji i resursi” autorica deduktivnim pristupom određuje pojam kulture, nudeći niz recentnih i relevantnih definicija kulture, potom kulture organizacije (tako i kulture odgojno-obrazovne ustanove), inkluzivne kulture te kulture kvalitete. Nadalje, autorica izlaže dimenzije inkluzivnosti odgojno-obrazovne ustanove (kultura, praksa, politika), te vrste ustanova i zajednica s obzirom na prihvaćanje ideje inkluzivnosti. Preduvjet za kreiranje (ne)inkluzivne kulture su razina razvijenosti komunikacijskih vještina među svim dionicima odgojno-obrazovnog procesa. Tako se u ovom poglavlju navode poželjni i nepoželjni komunikacijski obrasci pri kreiranju inkluzivne kulture odgojno-obrazovne ustanove. Ovo poglavlje ističe važnost kulture društva u koje je škola „uronjena”. Kultura društvene zajednice koja okružuje školu značajno utječe na sve komponente života škole, pa tako i na pristup djeci s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Kreiranje poželjne kulture odgojno-obrazovne ustanove kroz kontrakturni pristup u toničkoj odgojno-obrazovnoj ustanovi sredstvo je za suzbijanje snažnih negativnih kulturoloških utjecaja iz okoline.

Kroz treće poglavlje koje je naslovljeno „Polazišta inkluzivnog obrazovanja: teorijski koncepti i načela” autorica procese učenja i poučavanja stavlja u kontekst inkluzivnog obrazovanja, a poznavanje tih dvaju koncepata od strane odgojno-obrazovnih djelatnika vidi kao preduvjet za uspješno provođenje inkluzivnog obrazovanja. Također, u trećem poglavlju iznesen je pregled brojnih teorija učenja i poučavanja te izazova i teškoća prilikom realizacije tih dvaju fundamentalnih procesa u (inkluzivnom) odgojno-obrazovnom procesu. Ekološki model inkluzivnog obrazovanja koji pretpostavlja da okolina utječe na dijete, ali i da dijete utječe na svoju okolinu, posebno je opisan u ovom poglavlju, kao što je opisano niz rizičnih i zaštitnih čimbenika unutar svih razina (ortogenetska, mikrosustav, mezosustav, egzosustav, makrosustav, kronosustav) ekološkog sustava koji za posljedicu imaju (ne)povoljni razvojni ishod kod djece. Nadalje, u ovom poglavlju autorica predlaže niz teorijskih koncepata i načela koji su primjenjivi u inkluzivnoj odgojno-obrazovnoj praksi. Da bi se ostvarila prava sve djece kroz potencijal koji pruža odgojno-obrazovna ustanova, nužno je rano prepoznavanje teškoća i potencijala učenika, učinkovito vođenje odgojno-obrazovne grupe, proaktivno, participativno i suradničko učenje i poučavanje te poticanje suradničkih odnosa svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Odgojno-obrazovna ustanova treba težiti razvoju inkluzivne kulture i promicanju inkluzivnih vrijednosti, primjeni suvremenih pedagoških pristupa i afirmaciji suradničkog učenja, a djeci i roditeljima treba se osigurati korištenje vršnjačke pomoći, dostupnost stručne potpore, poticanje djetetove socijalizacije i osnaživanje obiteljske zajednice. I ovdje se vidi važnost snažne suradnje obitelji i škole te podrške škole obitelji. Kao što ekološki model predviđa, dijete s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama značajno utječe na obiteljsku dinamiku te se visoki zahtjevi svakodnevno prenose između škole i obitelji pa potpora i suradnja ne smiju izostati.

Četvrto poglavlje ovog udžbenika ima naslov „Pedagoško-didaktički aspekti inkluzivnog obrazovanja: načela i metode”. Na samom početku poglavlja stavlja se naglasak na izvršne funkcije po kojima se sva djeca razlikuju te se zbog tih razlika postavlja zahtjev za diferenciranim pristupom odgoju i obrazovanju. Autorica zbog različitosti djece predlaže planiranje i provedbu odgojno-

obrazovnog procesa temeljem načela univerzalnog dizajna koji podrazumijeva da odgojno-obrazovni proces ima za posljedicu najveću moguću iskoristivost za osobe različite dobi i sposobnosti. Posebne odgojno-obrazovne potrebe podrazumijevaju različitost, pa je na prvi pogled zbunjujuće u kontekstu različitosti koristiti termin „univerzalno”. No, univerzalni dizajn podrazumijeva primjenjivost pri radu sa svim učenicima pri čemu se učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama uključuju u odgojno-obrazovni proces. Takav dizajn predviđa da su pojedina načela¹ i preduvjeti primjenjivi u radu sa svim učenicima bez obzira na egzistiranje i/ili stupanj dječjih teškoća i/ili potencijala. Takav univerzalni dizajn je okvir unutar kojeg se provode procesi diferenciranog učenja i poučavanja koje predviđa planiranje, izvedbu i vrednovanje u kontekstu primjerenih sadržaja, procesa, procjena, zaokupljenosti i odgovora. S obzirom da je inkluzivno obrazovanje primjereno potrebama, sposobnostima, i interesima sve djece, ne treba čuditi univerzalnost osnove takvog obrazovanja. Svako dijete ima univerzalnu potrebu da se odgojno-obrazovni proces planira, provodi i vrednuje na njemu prihvatljiv, uključujući način.

Nadalje, u okviru četvrtog poglavlja posvećena je pažnja vrednovanju učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama što je jedan od najsloženijih i najzahtjevnijih aspekata odgojno-obrazovnog procesa općenito, a dodatno postaje složeniji pri radu s učenicima s posebnim potrebama. Zahtjev za prilagodbu načina prezentacije učeničkih znanja, vještina, sposobnosti i stavova pridonosi složenosti procesa vrednovanja i ocjenjivanja postignuća učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Nadalje, zahtjev je da se vrednuje uloženi trud učenika koji često nije u skladu s postignućima učenika (s posebnim potrebama). Isto tako, česta je pojava u praksi da se postignuća učenika s posebnim potrebama vrednuju kroz usporedbu s ostalim učenicima. Vrednovanje i ocjenjivanje trebaju se provoditi u skladu s objektivnim i subjektivnim mogućnostima učenika te na temelju dostižnih ciljeva. Prilikom vrednovanja učeničkih postignuća nužno je ustanoviti postoji li napredak u postignućima u odnosu na

¹ Nepristranost, fleksibilnost, jednostavnost i intuitivnost, uočljivost, osjetljivost, ugodnost, pristupačnost.

inicijalne rezultate što je provedivo na temelju kontinuiranog praćenja. Stoga, autorica ističe da vrednovanje postignuća učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama nije moguće provoditi na temelju izoliranih i rijetkih testova nego uzimajući u obzir sve sastavnice odgojno-obrazovnog procesa. Umanjivanje važnosti testova znanja svakako se suprotstavlja uvriježenom mišljenju stručnih djelatnika u praksi.

Zatim, u okviru istog poglavlja, izneseni su i razjašnjeni oblici programske i profesionalne potpore i pedagoško-didaktičke prilagodbe te dodatne potpore učenju i razvoju djece s posebnim potrebama u okviru zakonskih regulativa Republike Hrvatske. Autorica navodi mogućnosti korištenja pomoćne (asistivne) tehnologije, uključivanje u nastavu pomoćnika u nastavi i komunikacijskih posrednika, mogućnosti privremenih oblika nastave (nastava u zdravstvenoj ustanovi, nastava u kući) te mogućnost korištenja usluga na području socijalne skrbi. Tako vidimo da sustav osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja zajedno s bliskim sustavima pruža niz mogućnosti za kvalitetan rad s učenicima s posebnim potrebama, no škole i učitelji moraju adekvatno koristiti takve mogućnosti u svakodnevnoj odgojno-obrazovnoj stvarnosti.

U petom poglavlju koje je naslovljeno „Specifičnosti odgoja i obrazovanja djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama”, izneseno je više perspektiva pojma „teškoće” te je elaborirana važnost izbjegavanja unidimenzionalnog pogleda na dijete s teškoćom pri čemu se teškoća uzima kao dominantna karakteristika djeteta zanemarujući ostale djetetove osobine. Autorica predlaže holistički pristup kao rješenje takvog problema pri čemu se uzima u obzir cjelovitost i nedjeljivost svih osobina djeteta.

Kako znamo da termin „učenici s posebnim potrebama” uz učenike s teškoćama podrazumijeva i darovite učenike, autorica je ovo poglavlje raščlanila na dva dijela – polazišta i smjernice za rad s učenicima s teškoćama te polazišta i smjernice za rad s darovitim učenicima.

Dakle, prije svega, iznesene su opće smjernice i polazišta odgojno-obrazovne potpore djece s teškoćama koji su univerzalni i primjenjivi pri radu s učenicima s bilo kojom vrstom teškoća. U nastavku su izneseni specifični savjeti koji su primjenjivi za rad s učenicima koji imaju pojedinu specifičnu teškoću pa su unutar

ovog poglavlja diferencirani odjeljci u kojima se savjetuje odgojitelje, učitelje i nastavnike za rad s učenicima s(a) (a) oštećenjem vida, (b) oštećenjem sluha, (c) teškoćama jezične, govorne i glasovne komunikacije, (d) intelektualnim teškoćama, (e) poremećajima iz spektra autizma, (f) motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima, (g) specifičnim teškoćama učenja, (h) problemima u ponašanju i emocionalnim problemima, (i) teškoćama uvjetovanim obiteljskim, socijalnim, ekonomskim, kulturnim i/ili jezičnim činiteljima. Kako je i prethodno istaknuto, potom su iznesene polazišta i smjernice odgojno-obrazovne potpore darovitoj djeci. Izvan stručnih krugova, a nerijetko i u stručnim okvirima, daroviti učenici se ne percipiraju kao skupina učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, no, prema hrvatskim zakonskim regulativama svakako su uključeni u takvu skupinu zbog posebnih odgojno-obrazovnih zahtjeva i specifičnosti pristupa pri radu s njima. Takav stav dijeli i autorica ovog udžbenika te predlaže principe rada koji su adekvatni za rad s darovitim učenicima.

Zaključno, možemo istaknuti da ovaj udžbenik ispunjava svoj cilj osposobljavanja odgojitelja, učitelja i nastavnika za profesionalno djelovanje u inkluzivnom okruženju, primjenu poželjnih komunikacijskih obrazaca pri odnosima sa svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa, prihvaćanje holističkog pristupa pri radu s djecom, prepoznavanje posebnih odgojno-obrazovnih potreba svakog djeteta i adekvatno reagiranje na takve potrebe te shvaćanje međuovisnosti svih segmenata odgojno-obrazovnog sustava. U udžbeniku je dobro izbalansiran omjer ponude teorijskih znanja i praktičnih prijedloga za rad u inkluzivnom odgojno-obrazovnom okruženju.

Iako autorica navodi da je ovaj udžbenik namijenjen odgojiteljima, učiteljima i nastavnicima, ne treba zaboraviti da ovaj udžbenik vrlo detaljno prikazuje međunarodne i nacionalne zakonske regulative na području inkluzivnog odgoja i obrazovanja, pa ga zasigurno mogu koristiti vodeći stručnjaci i znanstvenici na području pedagogije djece s posebnim potrebama koji svojim znanstvenim naporima žele unaprijediti aktualnu nacionalnu odgojno-obrazovnu politiku. Nadalje, ne treba zaboraviti da ovaj udžbenik mogu koristiti studenti učiteljskih i nastavničkih studija u okviru kolegija i modula koji ih osposobljavaju za rad u

inkluzivnom okruženju pa je ovakav recentni izvor polazišna točka njihovog inicijalnog obrazovanja za rad s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Vladine i nevladine udruge čiji je cilj unaprijeđenje inkluzije i inkluzivnog obrazovanja dužni su pratiti trendove na svojem području djelovanja što je vrlo teško ostvariv cilj bez pozivanja na ovaj izvor. Također, jednostavnošću u izričaju i prikazivanju složenih pedagoških konstrukata autorica je proširila ciljanu publiku koja je spremna koristiti ovaj udžbenik. Tako će ga biti u mogućnosti koristiti roditelji djeteta s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u svrhu lakšeg shvaćanja posebnih odgojno-obrazovnih potreba te primjene predloženih metoda rada s vlastitim djetetom.